

rovi (engl. titula), plan, plana, planovi, pled, plega, pledovi (engl., ogrtač, šal), pol, pola, polovi (središna tačka), puk, puka, pukovi, rad, rada, radovi, red, reda, redovi, rijek, rijeka, rjčkovi i rijčkovi, rist, rista, ristovi (njem., spleť), sad, sada, sadovi, sag, saga, sagovi, sat, sata, satovi, slap, slapa, slapovi, spič, spiča, spičevi (engl., govor, razgovor, zdravica), splav, splava, splavovi, srp, srpa, srpovi, stan, stana, stanovi, staž staža, staževi, stil, stila, stilovi, struk, struka, strukovi, šal, šala, šalovi, šif šifa, šifovi (franc., špalta), šilj, šilja, šiljevi (njem., riba smud), šlag, šlaga, šlagovi (njem., kap, tučeno vrhnje), šnur, šnura, šnurovi (njem., uzica, vrpca), šos, šosa, šosovi, (njem., suknja), štab, štaba, štabovi, šteg, štega, štegovi (njem., brvno, most), štil, štla, štilovi (njem., držalo, držak), štos, štosa, štosovi (njem., gomila, hrpa), šum, šuma, šumovi, šus, šusa, šusovi (njem., pucanj), šut, šuta, šutovi (engl., udarac, udar), tak, taka, takovi (franc., biljarski štap), tal, tala, talovi (njem., dio, miraz), ten, tena, tenovi (franc., boja lica), tijek, tijeka, tijekovi (tok), tim, tima, timovi (engl., momčad), tip, tipa, tipovi, tok, toka, tokovi, tol, tola, tolovi (grč., kupola), ton, tona, tonovi, tost, tosta, tostovi (engl., prepečenać), trak, traka, trčkovi i trčkovi, tram, trama, tramovi (njem., greda), tren, trena, trenovi (franc., komora), trib, triba, tribovi (njem., hajka), trijes, trijesa, trčšovi i tričšovi, trg, trga, trgovi, trol, trola, trolovi (šved., u skandinavskoj mitologiji nadnaravno biće), tron, trona, tronovi, trud, truda, trudovi, trup, trupa, trupovi, ud, uda, udovi, val, vala, valovi, vez, veza, vezovi, vijek, vijeka, vjčkovi i vjčkovi, vis, visa, visovi, vlat, vlata, vlatovi, vrijed, vrijeda, vrčdovi, i vrijčdovi (1. čir, prišt; 2. pakost), zrak, zraka, zrakovi, žal, žala, žalovi, žbun, žbuna, žbunovi, ždral, ždrala, ždrčlovi i ždrčlovi, žig, žiga, žigovi, žilj, žilja, žiljevi (tal., ljiljan), žir, žira, žirovi, žur, žura, žurovi (franc., privatni popodnevi sastanak).

(Svršit će se.)

PITANJA I ODGOVORI

O POGREŠNOJ UPOTREBI PRIJEDLOGA NAD I KOD

Dr M. Z. poslao nam je dva pitanja:

»Čitam u novinama: 'prigodom pobune ministar X. je ranjen. Morala se *nad njim* hitno izvršiti operacija'.

Meni se čini da je ovo *nad njim* pogrešno jer se nipošto ne može vršiti operacija *nad* nekim čovjekom, nego samo *na* njemu. Međutim ovo se čita dosta često, premda bi bilo mnogo jednostavnije: *Morao je biti operiran*, ili: *Moralo ga se podvrći operaciji*.

Kad sam već kod operacije, u više sam navrata čitao: *morao sam se operirati*, iako je, u najmanju ruku, vrlo nevjerojatno da se tko sam operira.

Gledajući i slušajući televiziju čuo sam ovakvo pitanje i odgovor: '*Gdje ideš?*' Odgovor: '*Idem kod Nikole.*' Čini mi se da bi na pitanje *gdje* ideš ispravan odgovor morao biti: *idem cestom* ili *ulicom*, jer se sa *gdje* pita mjesto. Odgovor pak trebao bi biti: *idem Nikoli*, a nipošto *kod* Nikole. Dijalog je bio na književnom jeziku.

Meni, nestručnjaku, čini se da su to sa svim dijalektalni primjeri, ali kako se šire štampom i televizijom, potrebno je da se upozori kako ovo nipošto nije ispravno u književnom jeziku.«

Iz samoga je pisma očito da je autor više želio da o tome pišemo, da i druge upozorimo na ove pojave nego što je želio da dobjede odgovor. Zaista, o tome je potrebno pisati jer, na žalost, pogrešne upotrebe nisu rijetke: »operacija nad srčanim bolesnikom« (Borba, 25. 4. 66. 2). – »Nedavno je izvršeno nad njim šest operacija u pet tjedana« (Vus, 24. 4. 63. 12). – »Demonstranti su iskalili svoj bijes nad automobilima koji su prolazili, naročito nad dva „Rolls-Roycea“ koji su se izvezli iz dvorišta parlamenta« (Vjesnik, 31. 3. 63. 5). – »to su brda leševa, strijeljanja, ... plač djece, nasilje nad ženama« (Borba, 9. 11. 66. 11). – »zbog pokušaja atentata nad bivšim diktatorom Ngo Din Dijemom« (Vjesnik, 13. 9. 66. 12). – »Francuska se ne može odreći posjedovanja nad ovim oružjem« (Borba, 11. 11. 59. 2). – »suvlasnici nad stanom« (Vjesnik, 4. 12. 59. 2). Ovdje bismo mogli dodati i čestu upotrebu »vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju pripada ...«

U jednim od tih primjera treba mjesto *nad* upotrijebiti prijedlog *na*, u drugima nije potreban nikakav prijedlog: *operacija na srčanom bolesniku* (*operacija srčanoga bolesnika*), *demonstranti su svoj bijes iskalili na automobilima* (kako proizlazi iz konteksta), *nasilje na ženama, zbog pokušaja atentata na bivšega diktatora, Francuska se ne može odreći posjedovanja ovog oružja, suvlasnici stana* (kao i u samom članku: *vlasnik ili suvlasnik stana*), *vlasništvo sredstava za proizvodnju pripada ...* Drugi je primjer posebno poučan. Prijedlog *nad* može se zamijeniti prijedlogom *na*: *Nedavno je izvršeno na njemu šest operacija u pet tjedana*, ali je nesumnjivo bolje: *Nedavno je on šest puta operiran u pet tjedana*. Ili još bolje: *Nedavno je on u pet tjedana operiran šest puta*. Tako je izbjegnuta pogrešna upotreba prijedloga *nad*, nepotrebna upotreba glagola izvršiti, a naglašenost je čestih operacija u kratkom vremenu jača.

Zanimljivost je pitanja u ovome: Kako je moguća takva upotreba kad je razlika među prijedlozima *na* i *nad* jasna:

Svjetiljku je stavio na stol.

Svjetiljku je stavio nad stol.

Svjetiljka je na stolu.

Svjetiljka je nad stolom.

Uzroka ima više, ali je jedan svakako u tome što je značenje tih prijedloga vrlo blisko, a katkad je gotovo svejedno upotrijebili prijedlog *na* ili *nad*. Pravilna sintagma *kraljevati nad kime* semantički je bliska sintagmi *vladati nad kime*, a ova opet *vlasništvo nad kime*, *vlast nad kime*, npr. »Kako stručne službe u pojedinim poduzećima stiču vlast nad radničkim savjetima« (Vus, 9. 11. 66. 4). Upotrebi prijedloga *nad* u tom primjeru ne može biti prigovora. Problem je u tome što u apstraktnom značenju upotreba prijedloga *na* nije tako čvrsto određena kao u konkretnom. Ali i u konkretnoj upotrebi ima dodirnih i prijelaznih pojava. Kad je riječ o kuhanju i pečenju, onda je vrlo obično: *staviti što na vatru*, ali u Karadžićevu Srpskom rječniku s. v. klinčorba piše: »Uzme tiganj... pa nalije vode i metne nad vatru.« Drugi je uzrok vjerojatno u tome što mnogima smeta *operacija na srčanom bolesniku*, *nedavno je izvršeno na njemu šest operacija zbog operacija na operacijskom stolu*, *operacija na bojnom polju*, a bez prijedloga *operacija srčanoga bolesnika* što može značiti posesivnost (*operacija bolesnika* – bolesnikova operacija, operacija majke, majčina operacija), a ne samo objekatnost (*operacija bolesnika* – bolesnika su operirali, operacija majke – operirali su majku).

No kakvi god bili uzroci, u književnom jeziku treba paziti na upotrebu prijedloga *na* i *nad* jer je razlika potrebna. Ako se lošac i može staviti *na vatru* i *nad vatru*, značenje ipak nije isto kao što ne bi bilo isto stavili mi mokro odijelo *na vatru* ili *nad vatru*. Bijes se može iskaliti *nad automobilima* i *na automobilima*, ali to nije isto jer su posljedice različite. Kako ćemo znati što se zapravo dogodilo, ako prijedloge *na* i *nad* upotrebljavamo kako nam se prohtije? Kontekst ne osigurava svagda jednoznačnost.

Prije nego prijeđemo na drugo pitanje, treba se osvrnuti na zamjene spomenute u

dopisu. *Morao je biti operiran* pasivna je rečenica s glagolskim pridjevom tipnim koja ima korelat u rečenici sa se: *Morao se operirati* s istim pasivnim značenjem. Ništa neobična ni pogrešna nije ni rečenica: *Morao sam se operirati* i kad se čovjek nije sam operirao jer ima uzor u rečenici: *Morao sam se ošišati*, koja je česta iako se gotovo nitko sam ne šiša. Rečenicu *Moralo ga se podvrći operaciji* treba preokrenuti u *Morao se podvrći operaciji* jer je iz konteksta vidljivo da li se on sam morao podvrći ili su ga morali podvrći drugi. Ako nije, a ta je razlika važna, tada se drugo značenje može izreći i ovako: *Morali su ga podvrći operaciji*, ili jednostavno: *Morali su ga operirati*. Kao što se vidi, zamjena pasivne konstrukcije sa se i akuzativom nije bez teškoća, ali u jeziku postoje različite mogućnosti da se ta konstrukcija izbjegne. Opširnije o tome u Jeziku je pisao Z. Vince (J, IV, 93-96).

Odgovor je na drugo pitanje mnogo jednostavniji. O tome se mnogo pisalo i norma je za hrvatsku varijantu jasna: pogrešno je idem kod Nikole, treba idem (k) Nikoli. Maretić je u Jezičnom savjetniku napisao: »*kod*, zu, na pitanje: kamo! je prov., na pr. idemo kod Petrovića; bolje: k Petroviću« (str. 42). U Gramatici hrvatskosrpskoga jezika Bra-

beca-Hraste-Živkovića (Zagreb, 1963, str. 225) piše još određenije: »Prijedlogom *kod* ne valja označivati cilj kretanja: *Idem kod Vlādē. Dōlazio sam juče kod tebe*. Umjesto *kod* treba uzeti dativ sam: *Idem Vlādi. Dōlazio sam juče tebi*. Ili dativ s prijedlogom *k*: *Idem k Vlādi. Dōlazio sam juče k tebi*.«

Ni danas se na zapadnom području nije ništa bitno promijenilo. Upotreba prijedloga *kod* s glagolima kretanja u pisanom je hrvatskom književnom jeziku neznatna, ni u govorenom se nije proširila u većoj mjeri, ne izvire iz strukture hrvatskosrpskog jezika, naprotiv, ona je narušava, nije nastala spontanom razvojem, nego utjecajem izvana. Ako joj i nije izvor, a ono joj je snažan poticaj došao iz francuskoga jezika gdje se kaže: *Je vais chez le médecin. Je suis chez le médecin. (Ju idem k liječniku. Ja sam kod liječnika.)* Razlog dakle, za promjenu norme nema. Moramo samo donekle ispraviti Maretićevu tvrdnju. To nije provincijalizam, nego jezična osobina istočnoga područja. Tamo se ta pojava vrlo proširila pa srpski lingvisti nisu jedinstveni u tome kako da je ocijene. Jedni je smatraju normalnom književnom pojavom (B. Milanović, M. Stevanović), a drugi pogreškom (M. Lalević).

Stjepan Babić

OSVRTI

ZBRKE I OSTALOGA JOŠ NIJE NESTALO

U Jeziku, XII (1964-1965), str. 23-27, objavljen je članak-osvrt Malika Mulića pod naslovom »Da zaista ne bude zbrke oko enklitike« u kojem on odgovara na moj članak-osvrt objavljen pod sličnim naslovom u Jeziku, XII (1963-1964), str. 127-128. Premda je od tada prošlo već dvije godine, mislim da ni sad neće biti zgoroga da pred čitatelje Jezika iznesen svoj odgovor i na taj Mulićev članak (osvrt).¹

¹ Zapravo, ja sam svoj odgovor, u nešto drugačijem obliku, predao Uredništvu već 16. prosinca 1964, ali u onom obliku nije objavljen.

U svojem članku-osvrtu Mulić je pokušao da nešto pokaže i meni dokaže, ali, na žalost, moram reći da je velik dio njegova truda bio suvišan, jer se na taj način (unatrag) ne može dokazati ono što je on htio dokazati, a nije ni važno bilo da to dokazuje. Zatim, on je i ovoga puta pokazao dosta slabosti, tj. i u tom njegovu članku ima slabih i nejasnih mjesta i miješanja pojmova, iz čega bi manje upućen čitatelj mogao i po koji krivi zaključak izvesti. Napokon, on je iznio, na moj račun, i neke svoje pretpostavke, preko kojih ja, zbog neupućenih, ipak ne mogu šutke prijeći.

Da vidimo, dakle, šta je on to napisao.